

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ КОЕФІЦІЄНТА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕНТИ

Управління доходами, в тому числі рентними, – важлива складова управління ефективністю діяльності суб'єкта господарювання та його стратегічним розвитком. Розмір і структура доходів обумовлюють загальні показники ефективності та результативності діяльності підприємства поточні та перспективні, тому перед управлінським персоналом постає питання необхідності виявлення та управління факторами, які зумовлюють величину отриманих доходів (показник величини отриманого рентного доходу – РД) та їх окупність (рентабельність рентного доходу). Крім того, про ефективність отриманих доходів необхідно говорити лише після порівняння отриманих доходів з сумами понесених для їх отримання витрат (Ke_{RD}).

Загальна сума рентного доходу підприємства (РД) формується із сукупності рентних доходів від всіх ресурсів, які здатні його формувати:

$$RD = RD_z + RD_v + RD_g + RD_l + RD_i + RD_f, \quad (1)$$

де RD_z – рента від земельних ресурсів, грн.; RD_v – рента від водних ресурсів, грн.; RD_g – рента від надр і територій видобування корисних копалин, грн.; RD_l – рента від лісових ресурсів, грн.; RD_i – інноваційна рента, грн.; RD_f – фінансова рента, грн.

За кожним з видів ресурсів сума рентного доходу визначається за формулою:

$$RD_j = ЧД_j - V_j - Пн_j, \quad (2)$$

де RD_j – рента від j-того виду ресурсів, грн.; $ЧД_j$ – чистий дохід, отриманий від використання j-того виду ресурсів, грн.; V_j – витрати, здійснені для отримання чистого доходу від використання j-того виду ресурсів, грн.; $Пн_j$ – сума нормального прибутку від використання j-того виду ресурсів, грн.

Для оцінки ефективності отриманих доходів запропоновано розраховувати коефіцієнт ефективності ренти (Ke_{RD}) за такою формулою:

$$Ke_{RD} = \frac{RD}{B}, \quad (3)$$

де B – витрати, здійснені для отримання ренти, грн.

Витрати, здійснені для отримання ренти, – це сукупність витрат, понесених при отриманні рентного доходу від кожного з рентоутворюючих факторів. Таким чином, отримуємо формулу:

$$B = B_z + B_v + B_g + B_l + B_i + B_f \quad (4)$$

Застосовуючи прийом подовження факторних систем, на основі трансформації формули 3 з урахуванням формули 1 та 4 отримано такий вигляд формули коефіцієнта ефективності ренти:

$$Ke_{RD} = \frac{RD_z}{B_z} + \frac{RD_v}{B_v} + \frac{RD_g}{B_g} + \frac{RD_l}{B_l} + \frac{RD_i}{B_i} + \frac{RD_f}{B_f} \quad (5)$$

Звідси, коефіцієнт ефективності ренти підприємства визначається як сума коефіцієнтів ефективності кожного з рентоутворюючих факторів.

Таким чином, ефективність ренти підприємства прямопропорційно залежить від ефективності ренти від кожного з рентоутворюючих ресурсів. Деталізація факторів, що впливають на ефективність ренти від кожного з рентоутворюючих ресурсів, може бути отримана шляхом математичних перетворень. З урахуванням формули 2 отримуємо наступний вигляд формули 5:

$$Ke_{RD} = \frac{ЧД_z - V_z - Пн_z}{B_z} + \frac{ЧД_v - V_v - Пн_v}{B_v} + \frac{ЧД_g - V_g - Пн_g}{B_g} + \frac{ЧД_l - V_l - Пн_l}{B_l} + \frac{ЧД_i - V_i - Пн_i}{B_i} + \frac{ЧД_f - V_f - Пн_f}{B_f} \quad (6)$$

Ступінь впливу кожного з факторів на коефіцієнт ефективності ренти може бути визначений із застосуванням способу ланцюгових підстановок у зв'язку з тим, що результативний показник розраховується із допомогою комбінованої детермінованої факторної моделі. Проаналізувавши ступінь залежності коефіцієнта ефективності рентного доходу від факторів, встановлено таку послідовність ступеня їх впливу на результативний показник, а, відповідно, і черговості зміни при розрахунках впливу факторів на результативний показник ланцюговим способом: 1. Витрати; 2. Чистий дохід; 3. Нормальний прибуток.

У зв'язку з тим, що коефіцієнт ефективності рентного доходу визначається за адитивною моделлю, вплив кожного з факторних показників (коефіцієнта ефективності рентного доходу від кожного з рентоутворюючих ресурсів) на результативний показник прямопропорційний абсолютній зміні цього фактора.

Застосування прийому розширення факторних систем передбачає виявлення кола показників-факторів, управління якими дозволяє впливати на результативний показник. Найбільш складним питанням при цьому є окреслення ряду показників, домножування чисельника і знаменника на які

дозволило б отримати показники-фактори, які мали б реальний економічний сенс і могли б бути інтерпретовані як фактори, що впливають на результативний показник.

Із застосуванням прийому розширення факторних систем до коефіцієнта ефективності ренти (формула 3) отримано таку факторну модель:

$$Ke_{pд} = \frac{PД}{B} \times \frac{ЧД}{ЧД} \times \frac{A}{A}, \quad (7)$$

де ЧД – чистий дохід, грн.; А – вартість активів підприємства, грн.

Перетворивши формулу 7 отримаємо наступний її вигляд:

$$Ke_{pд} = \frac{ЧД}{B} \times \frac{A}{ЧД} \times \frac{PД}{A}, \quad (8)$$

де $\frac{ЧД}{B}$ – коефіцієнт окупності витрат; $\frac{A}{ЧД}$ – ресурсомісткість чистого доходу; $\frac{PД}{A}$ – рентовіддача активів.

Математичне перетворення формули коефіцієнта ефективності ренти дозволило розрахувати вплив на нього коефіцієнта окупності витрат, ресурсомісткості чистого доходу та рентовіддачі активів, від яких він прямо залежить.

Вплив факторів на результативний показник може бути розрахований методом виявлення ізолюваного впливу факторів або методом виявлення взаємопов'язаного впливу факторів.

Метод виявлення ізолюваного впливу факторів передбачає визначення впливу кожного з факторів, значення яких фіксується за принципом Ласпейреса на базисному рівні, на результативний показник. Вказаний метод дозволяє виявити синергетичний ефект від взаємодії факторів. Синергетичний ефект – це завжди результат взаємодії факторів, їх “спільна дія”, що виникає у результаті узгодженості функціонування частин і відбивається у поведінці системи як цілого. Синергетичний ефект при розрахунку коефіцієнта ефективності ренти формується за рахунок взаємодії таких факторів: коефіцієнта окупності витрат, ресурсомісткості чистого доходу та рентовіддачі активів, управління яким дозволить отримати бажаний рівень результативного показника.

Застосування методу виявлення взаємопов'язаного впливу факторів передбачає проведення розрахунків способом ланцюгових підстановок. Встановлено таку черговість зміни факторів: 1. Рентовіддача активів. 2. Ресурсомісткість чистого доходу. 3. Коефіцієнт окупності витрат.

Отже, застосування запропонованих показників і методик визначення впливу факторів на коефіцієнт ефективності рентного доходу дозволить впливати на розмір і структуру ренти при її формуванні. Виявлення можливого синергетичного ефекту від взаємодії факторів є важливим аспектом при управлінні ефективністю ренти. Подальшого дослідження потребують методики прогнозування величина ренти та вплив факторів на неї.